SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER
2020

Civil beredskap i coronatider: Förtroendet störst för staten och för regionerna

Rikard Bengtsson, Douglas Brommesson & Zigne Edström

SOM-undersökningen om coronaviruset 2020

SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER
GÖTEBORGS UNIVERSITET

SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Innehåll

Introduktion 1

Civil beredskap i coronatider: Störst förtroende för staten och regionerna 2

Förtroende för olika aktörers hantering av coronapandemin 2

Aktörers agerande i samband med pandemin och dess påverkan på förtroendet för civil beredskap 5

SOM-undersökningen om coronaviruset 2020 8

Svarsfrekvens och representativitet 8

Procentskattningar och felmarginaler 9

Introduktion

I mars 2020 stod det klar att världen drabbats av en ny pandemi orsakad av det som i folkmun beskrivs som coronaviruset. Sjukdomen som orsakas av viruset – covid-19 – har spridit stor oro och osäkerhet i samhället. Pandemin har fått omfattande konsekvenser för såväl människors hälsa som för världsekonomin och många menar att den också kan komma att få stora konsekvenser för demokrati, utveckling, välstånd och frihet.

För att dokumentera det unika skeende som Sverige befinner sig i, har SOM-institutet genomfört en stor tvärsnittsstudie med ett tematiskt innehåll som belyser coronapandemin utifrån olika aspekter. Syftet har varit att fånga befolkningens reaktioner, åsikter och beteenden mitt under krisens akuta skede och begynnelse. I fokus står människors uppfattningar om viruspandemin och de vidtagna åtgärderna, förtroende för myndigheter, politiker och centrala aktörer, deras informationsinhämtning och deras syn på framtiden inom olika områden inklusive ekonomi, konsumtion och hälsa. Undersökningen genomfördes under april-juni 2020.

Den här rapporten är en del av SOM-institutets tematiska rapportserie med fokus på coronapandemin. I rapporten bidrar Rikard Bengtsson och Douglas Brommesson (båda docenter i statsvetenskap) samt Zigne Edström (projektassistent), samtliga vid Lunds universitet, med analyser av medborgarnas förtroende för olika samhällsaktörers hantering av pandemin och hur hanteringen inverkar på förtroendet för svensk civil beredskap.

Samtliga rapporter i denna serie finns publicerade på www.gu.se/som/corona

Civil beredskap i coronatider: Störst förtroende för staten och regionerna

Rikard Bengtsson, Douglas Brommesson & Zigne Edström

Arbetet med civil krisberedskap är centralt för hur samhället förmår förebygga och hantera kriser av olika slag. Den civila beredskapen inkluderar grundläggande förmågor som att ge sjukvård, upprätthålla livsmedelsdistribution och se till att infrastruktur som elnät och internetkommunikation fungerar, även i en allvarlig kris eller till och med ett krig. Under coronapandemin har diskussionerna gått varma om vad som är den rätta strategin för att bekämpa spridningen av Covid-19, om hur olika aktörer agerar och hur de borde ha agerat. Det är rimligt att tro att agerandet i samband med pandemin på ett mer generellt plan reflekterar den civila beredskapen och samhällets möjliga agerande i samband med andra allvarliga kriser eller till och med krig i framtiden. Viktiga frågor i sammanhanget är vilket förtroende medborgarna har för olika aktörers hantering av pandemin och hur hanteringen i sin tur eventuellt har påverkat förtroendet för svensk civil beredskap. Dessa frågor står i fokus för våra analyser i den här rapporten.

Förtroende för olika aktörers hantering av coronapandemin

Ansvaret för civil beredskap ligger på en rad olika myndigheter och samhällsaktörer, nationella såväl som internationella (se t.ex. SFS 2015:1052). I vår analys av medborgarnas förtroende för hur coronapandemin har hanterats, frågar vi bland annat om aktörer som staten, EU, regioner och kommuner, näringslivet och den enskilde medborgaren. Resultaten visar på intressanta variationer i graden av förtroende för olika aktörers hantering av pandemin. I figur 1 ser vi att den aktörskategori de svarande har lägst förtroende för när det gäller hanteringen av pandemin är de själva, det vill säga den enskilde medborgaren, som endast 22,9 procent har stort eller mycket stort förtroende för. Omvänt är den aktör de svarande har störst förtroende för staten, med 56,7 procent stort eller mycket stort förtroende, tätt följt av landstingen (55,6 procent). Respondenterna i SOM-undersökningen om coronaviruset tycks antyda att det egna beteendet, eller beteendet hos andra människor i deras omgivning, inte har varit särskilt förtroendeingivande. Detta resultat kan kontrasteras med det faktum att en av Sveriges uttalade strategier för hanteringen av coronapandemin vilar på det individuella ansvaret.

Figur 1 **Förtroende för aktörers hantering av coronapandemin (procent)**

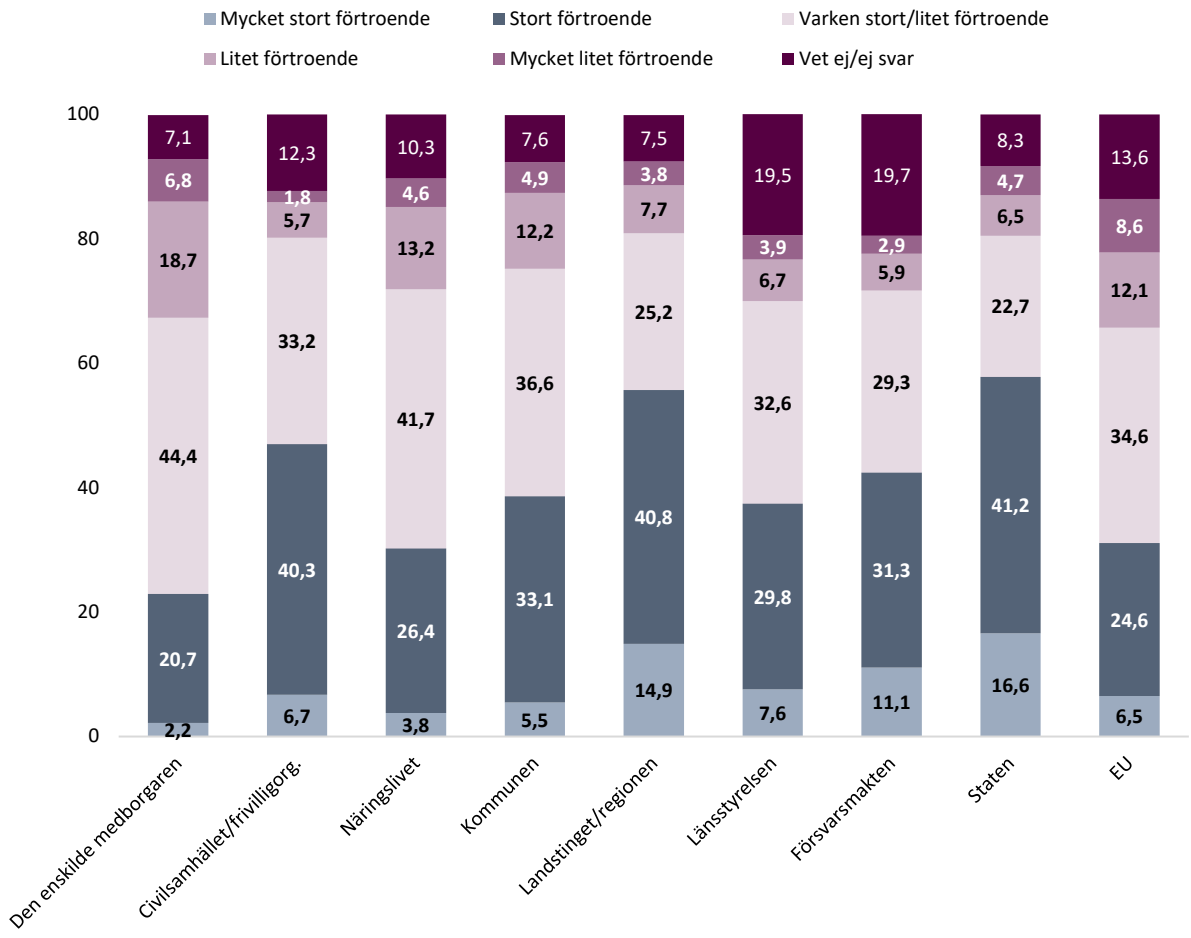

Kommentar: Frågan lyder *'Hur stort förtroende har du för följande aktörers hantering av coronapandemin?'* Svarsalternativen är *'Mycket litet förtroende', 'Litet förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Stort förtroende'* och *'Mycket stort förtroende'*. I kategorin *'Vet ej/ej svar'* ingår även de som inte tagit ställning till den aktuella aktörer, men som uppgett svar för någon av övriga aktörer. Antal svarspersoner är 2 546.
Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Variationen i förtroende mellan olika offentliga aktörer är också noterbar. Från ett förhållandevis högt förtroende för staten och landstingen till betydligt lägre förtroende för EU (31,1 procent), länsstyrelserna (36,5 procent) och kommunerna (38,6 procent). Noterbart är att de senare aktörerna har ett särskilt ansvar för upprätthållandet av den praktiska civila krisberedskapen. Trots det ligger förtroendenivåerna för hur dessa aktörer har hanterat pandemin alltså relativt lågt.

Bryter vi ner resultaten på olika grupper av svarande blir variationen än större. I figur 2 ser vi hur ålder respektive kön uppvisar skillnader i förtroende (för liknande tendenser vad gäller högre förtroende hos kvinnor se Brommesson & Bengtsson, 2019).

Figur 2 **Förtroende för aktörers hantering av coronapandemin efter kön och ålder (procent)**

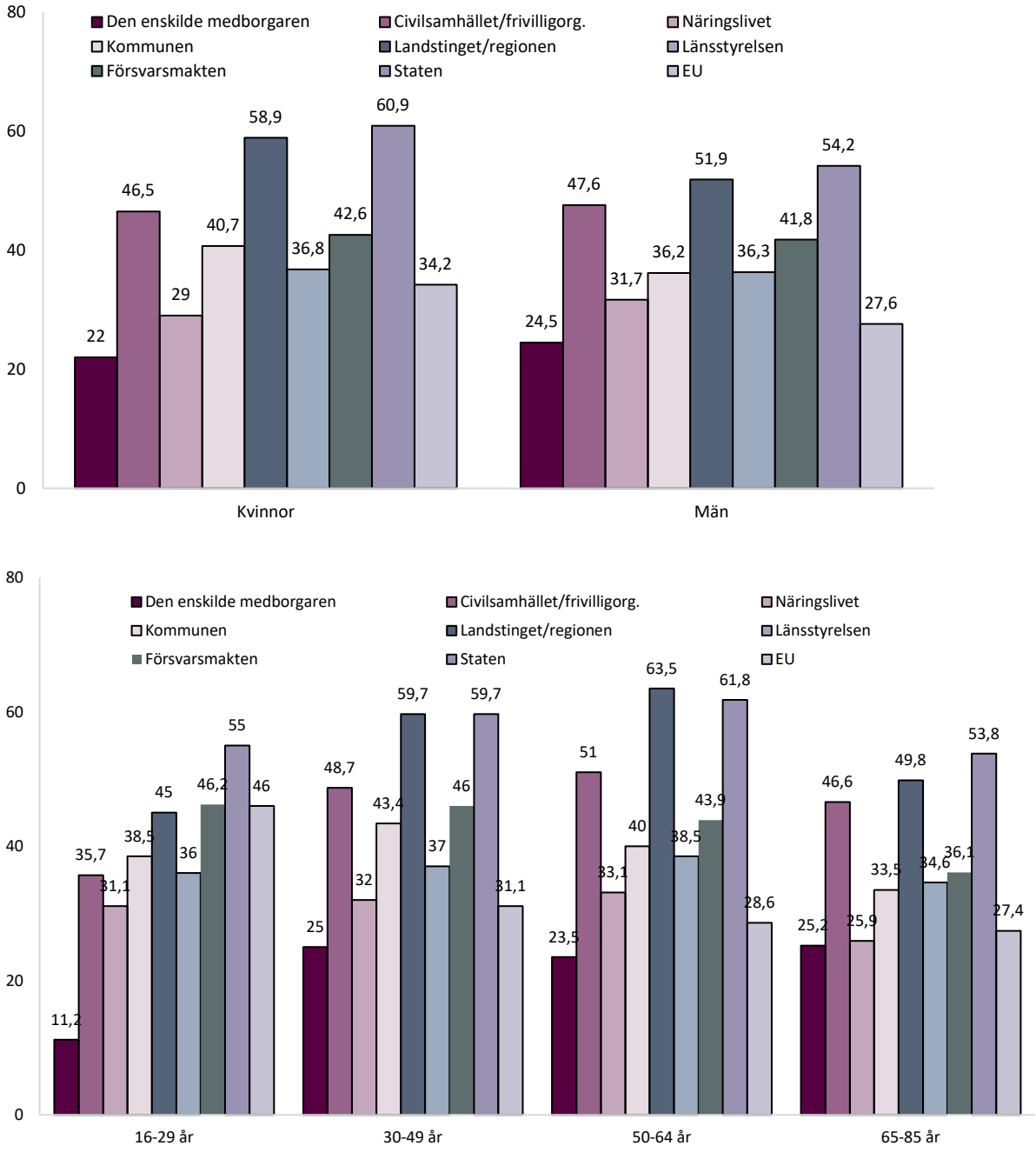

Kommentar: För frågans lydelse, se figur 1. Figuren redogör för andelen som svarat mycket stort förtroende respektive stort förtroende.
Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

För att kunna undersöka och kontrollera för olika oberoende variablers påverkan på förtroende för aktörers hantering av coronakrisen presenterar vi i tabell 1 nedan en regressionsanalys. Här ser vi dels i linje med de redan redovisade deskriptiva resultaten hur högre ålder, kön (kvinnor), men även hur högre inkomst, en politisk vänsterposition och i något

fall högre utbildning relaterar till ett högre förtroende för många av aktörerna (jfr. Andersson & Oscarsson, 2020).

Tabell 1 Förtroende för aktörers hantering av coronapandemin

	Kön	Ålder	Utbildning	Inkomst	Stad/Land	Vänster/Höger
Den enskilde medborgaren	-0,014	+0,168***	+0,067***	+0,066*	+0,031	-0,007
Civilsamhället/Frivilligorganisationer	-0,026	+0,105***	+,0,043*	+0,116***	+0,023	-0,065***
Näringslivet	-0,098*	+0,02	-0,037	+0,088**	+0,009	+0,134***
Kommunen	-0,093*	+0.02	+0,023	+0,057	+0,007	-0,088***
Landstinget/Regionen	-0,190***	+0,038	+0,029	+0,152***	-0,012	-0,094***
Länsstyrelsen	+0,185***	+0,043*	+0,009	+0,129***	-0,002	-0,108***
Försvarsmakten	-0,137**	-0,023	+0,038	+0,169***	-0,008	-0,009
Staten	-0,238***	+0,077***	+0,038	+0,226***	+0,063**	-0,171***
EU	-0,338***	-0,052*	-0,034	+0,085*	+0,51	-0,063**

Kommentar: För frågans lydelse, se figur 1. Tabellen redogör för B-koefficienten. *P<0.05, **P<0.01, ***P<0.001. Kön: Kvinna=0, Man=1. Stad/Landsbygd: Ren landsbygd=0, Stockholm/Göteborg/Malmö=3. Vänster/Höger: Klart till vänster=0, Klart till höger=4.
Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Aktörers agerande i samband med pandemin och dess påverkan på förtroendet för civil beredskap

När det gäller frågan om hur olika aktörers agerande i samband med coronapandemin påverkat förtroendet för svensk civil beredskap ser vi att resultaten i många fall reflekterar de mönster vi redan presenterat. Likväl finns det vissa resultat som är intressanta att notera. Ett återkommande mönster är att de aktörer vars agerande de svarande hade lågt förtroende för, också är de aktörer man i störst utsträckning fått minskat förtroende för i förhållande till civil beredskap. Samtidigt är det värt att notera att detta mer framåtsyftande förtroende, i händelse av en framtida allvarlig kris eller till och med krig, generellt befinner sig på en lägre nivå. I en tidigare studie i samband med informationskampanjen Om krisen eller kriget kommer 2018 ingick en jämförbar fråga om förtroendet för civil beredskap inför en kommande kris eller ett krig. Resultaten i den studien låg generellt på en något högre nivå, även om skillnaderna inte är dramatiska (Brommesson & Bengtsson, 2019). Agerandet under pandemin kan således antas ha haft en begränsad negativ effekt på förtroendet. Som framgår av figur 3 är det absolut vanligaste svarsalternativet att den svarande fått varken förstärkt eller försvagat förtroende för de olika aktörerna (men jämför dock Andersson & Oscarsson, 2020; Esaiasson m.fl., 2020). Balansmåttet (förstärkt förtroende-försvagat förtroende) är i de allra flesta fall positivt, men i fallen med den enskilde medborgaren respektive kommunerna är balansmåttet nära noll (+3 respektive +0,7) och i fallet med EU är balansmåttet klart negativt (-7,7). Civilsamhället är den aktör de svarande fått tydligast förstärkt förtroende för i förhållande till svensk civil beredskap (+27,1), därefter staten (+20,6), Försvarsmakten (+17,4) och

landstingen (+17,3). Ökningen i förtroende för näringslivet (+7,4) och länsstyrelserna (+6,3) ligger på en mer modest nivå.

Figur 3 **Aktörers agerande i samband med coronapandemin och påverkan på förtroendet för svensk civil beredskap (procent)**

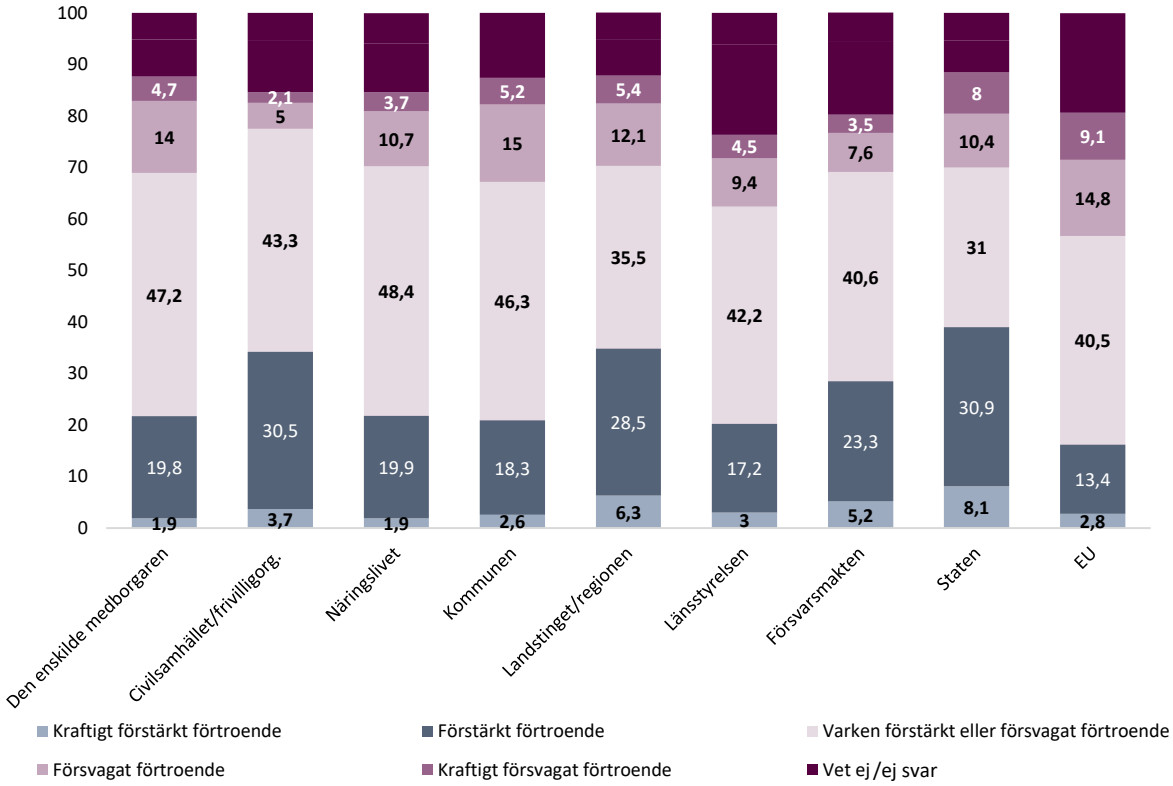

Kommentar: Frågan lyder *'Hur har följande aktörers agerande i samband med coronapandemin påverkat ditt förtroende för svensk civil beredskap inför en allvarlig kris eller krig?'*. Svarsalternativen är *'Kraftigt förstärkt förtroende', 'Förstärkt förtroende', 'Varken förstärkt eller försvagat förtroende', 'Försvagat förtroende', 'Kraftigt försvagat förtroende'* och *'Vet ej'*. I figuren inkluderar alternativet '*Vet ej*' även de respondenter som inte besvarat frågan.
Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Variationen i resultaten rörande olika aktörers agerande återkommer i frågan om hur de svarandes förtroende för den framåtsyftande civila beredskapen har påverkats. Kvinnors förtroende har generellt stärkts i betydligt högre utsträckning än mäns förtroende. Mest slående är att manliga svarande har fått tydligt minskat förtroende för svensk civil beredskap på grund av EU:s agerande (balansmått -17,4) medan kvinnors förtroende inte har påverkats i nämnvärd utsträckning på grund av EU (+0,4). Även i förhållande till ålder återkommer mönstret. De allra yngsta är de vars förtroende för civil beredskap har påverkats mest negativt av agerandet i samband med pandemin. Detta gäller avseende samtliga aktörer med ett stort undantag – EU.

I tabell 2 presenterar vi ytterligare en regressionsanalys rörande olika oberoende variablers påverkan på uppfattningen om olika aktörernas agerande i samband med pandemin och hur detta agerande anses ha påverkat svensk civil beredskap. Likt frågan om förtroende för olika

aktörers hantering av pandemin ovan ser vi även i detta sammanhang hur kön, ålder, inkomst och vänster/höger-position har en signifikant effekt på synen på svensk civil beredskap.

Tabell 2 Aktörers agerande i samband med coronapandemin och påverkan på förtroendet för svensk civil beredskap

	Kön	Ålder	Utbildning	Inkomst	Stad/Land	Vänster/Höger
Den enskilde medborgaren	-0,086*	+0,122***	+0,55**	+0,047	-0,010	-0,033*
Civilsamhället/Frivilligorganisationer	-0,164***	+0,075***	+0,013	+0,102***	+0,015	-0,073***
Näringslivet	-0,149***	+0,034	-0,005	+0,077**	-0,017	+0,086***
Kommunen	-0,144***	+0,043*	-0,008	+0,032	-0,004	-0,076***
Landstinget/Regionen	-0,270***	+0,044*	-0,003	+0,091**	+0,002	-0,068***
Länsstyrelsen	-0,185***	+0,039	-0,004	+0,069*	-0,013	-0,068***
Försvarsmakten	-0,136***	+0,028	+0,027	+0,102***	-0,006	-0,033
Staten	-0,280***	+0,112***	-0,002	+0,180***	+0,043	-0,197***
EU	-0,296***	-0,032	-0,059**	+0,031	+0,17	-0,048*

Kommentar: För frågans lydelse, se figur 3. Tabellen redogör för B-koefficienten. *P<0.05, **P<0.01, ***P<0.001. Kön: Kvinna=0, Man=1. Stad/Landsbygd: Ren landsbygd=0, Stockholm/Göteborg/Malmö=3. Vänster/Höger: Klart till vänster=0, Klart till höger=4.
Källa: SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Referenser

Andersson, U. & Oscarsson, H. (2020). *Institutionsförtroende inte lika politiserat under pandemin*, rapport från SOM-undersökningen om coronaviruset 2020. Göteborg: SOM-institutet.

Brommesson, D. & Bengtsson, R. (2019). Staten som kommunikatör. En panelstudie av effekterna av kampanjen *Om krisen eller kriget kommer*. *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift*, nr 4: 30–48.

Esaiasson, P., Ghersetti, M., Johansson, B. & Sohlberg, J. (2020). Tilltron till myndigheter ökade under coronakrisen. *Dagens Nyheter*, 2020-09-24.

SFS (2015). Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap.

SOM-undersökningen om coronaviruset 2020

SOM-institutet vid Göteborgs universitet genomför varje år sedan 1986 de nationella SOM-undersökningarna. Syftet med undersökningarna är att kartlägga svensk opinion och belysa hur svenska folkets vanor och attityder förändras över tid. SOM-institutet är en centrumbildning vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) och är sedan 2017 även inrättat som en fakultetsgemensam forskningsinfrastruktur vid samhällsvetenskapliga fakulteten, Göteborgs universitet. SOM-institutets undersökningar genomförs i samverkan med forskare från olika discipliner, främst inom samhällsvetenskap.

I samband med utbrottet av den omfattande coronapandemin genomförde SOM-institutet en specialundersökning – SOM-undersökningen om coronaviruset 2020. Undersökningen skickades ut till ett systematiskt sannolikhetsurval av den svenska befolkningen. Urvalsramen innefattade alla svenska och utländska medborgare med sin primära adress i Sverige och som är mellan 16 och 85 år. Det totala urvalet om 6 000 personer delades in i tre jämnstora grupper vilka fick formulären tillsänt sig vid tre olika datum, för att på så vis fånga en längre period av coronavirusets konsekvenser. Våg 1 skickades ut den 14 april 2020, våg 2 den 27 april 2020 och våg 3 den 11 maj 2020. Under fältperioden genomfördes en serie påminnelser via post och SMS. Fältarbetet avslutades 28 juni 2020. Formuläret innehöll 16 sidor med frågor.

SOM-undersökningen om coronaviruset genomfördes med både pappers- och webbenkäter i samarbete med *Institutet för Kvalitetsindikatorer (Indikator).* Indikator svarade för utskick av pappersformulär och påminnelser, dataupplägg samt administration av webbenkät och sms-påminnelser. Papperssvaren lästes av optiskt med hjälp av en scanner. SOM-institutet har stått för framtagning av frågeformulär och annat informationsmaterial samt kodning av öppna svar och iordningställande av den slutgiltiga datamängden inklusive variabler för öppna frågor och särskilt byggda variabler.[1]

Svarsfrekvens och representativitet

Av det ursprungliga urvalet på totalt 6 000 personer var det 2 549 personer som besvarade och skickade in formuläret vilket motsvarar en nettosvarsfrekvens på 44 procent[2]. Ungefär en tredjedel av svaren kom in via webben. Det är en fördubbling av andel webbsvar jämfört med den nationella SOM-undersökningen 2019. Enligt utvärderingar så har dock inte

[1] Ansvariga forskare för undersökningen har varit Ulrika Andersson och Anders Carlander. Undersökningsledare har varit Klara Wärnlöf Bové, tillsammans med biträdande undersökningsledare Elisabeth Falk, Frida Sandelin och Marcus Weissenbilder.

[2] I nettosvarsfrekvensen har det så kallade naturliga bortfallet, motsvarande 3 procent, definierats bort. Se vidare tabell 3.

svarskvaliteten påverkats av den ökade andelen webbsvar. Vilka som svarar och vilka som inte svarar på en frågeundersökning har betydelse för tolkningen av undersökningens resultat. Analyser visar att den demografiska representativiteten i svarsgruppen är relativt god. Representativiteten avseende kön och ålder samt födelseland är däremot något skev. Män, yngre personer samt människor födda i utomeuropeiska länder tillhör de grupper som är sämre representerade bland de svarande. Jämfört med den nationella SOM-undersökningen 2019 är det framför allt en mindre andel män som svarade på SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.[3]

Tabell 3 Svarsfrekvens och bortfall i SOM-undersökningen om coronaviruset 2020

Bruttourval	6 000
Naturligt bortfall	178
Nettourval	5 822
Antal svarande	2 549
Svarsandel (netto)	44 %

Kommentar: Med naturligt bortfall avses adress okänd, avflyttad; bortrest under fältperioden; bosatt/studerar/arbetar utomlands; ej svensktalande; sjuk, institutionell vård; fysiskt eller mentalt oförmögen att svara, ej kommunicerbar; avliden.

Procentskattningar och felmarginaler

SOM-undersökningarna bygger på ett slumpmässigt urval av den svenska befolkningen 16–85 år. Resultat från sådana urvalsundersökningar är alltid förknippade med en osäkerhet som kan uttryckas i form av en felmarginal. Med hjälp av en felmarginal går det att beräkna ett konfidensintervall kring till exempel en procentskattning. Vi kan förvänta oss att procenttalet för hela populationen befinner sig inom konfidensintervallet i 95 fall av 100 i en tänkt situation med många upprepade mätningar. Att vara medveten om felmarginalen gör att vi lättare undviker att dra slutsatser om förändringar eller gruppskillnader som enbart beror på slumpen. Tabellen nedan ger några exempel på hur stor felmarginalen är vid olika gruppstorlekar och procentskattningar.

Tabell 4 Lathund för procentskattningar vid olika gruppstorlekar (felmarginaler och procentenheter)

Skattning	100	200	400	800	1 000	2 000
50 procent	±9,8	±6,9	±4,9	±3,5	±3,1	±2,2
30 procent	±9,0	±6,4	±4,5	±3,2	±2,8	±2,0
10 procent	±5,9	±4,2	±2,9	±2,1	±1,9	±1,3
6 procent	±4,7	±3,3	±2,3	±1,6	±1,5	±1,0
2 procent	±2,7	±1,9	±1,4	±1,0	±0,9	±0,6

[3] För en mer detaljerad redovisning, se metodrapporten om SOM-undersökningen om coronaviruset 2020 på www.gu.se/som/corona.

SOM-INSTITUTET 2020

SAMHÄLLE OPINION MEDIER

Avrapportering av resultat från den extrainsatta SOM-undersökningen om coronaviruset som genomfördes under april, maj och juni 2020. SOM-institutet vid Göteborgs universitet har genomfört årligen återkommande samhälls- och opinionsundersökningar sedan 1986.

SOM-institutet | Seminariegatan 1B | Box 710, 405 30 Göteborg
031 786 3300 | info@som.gu.se | www.gu.se/som-institutet

GÖTEBORGS UNIVERSITET